

Thematic section: Science and education for sustainable development

European journal of transformation studies, 11(1), 2023

Tematski odeljak: Nauka i obrazovanje zarad održivog razvoja

European journal of transformation studies, 11(1), 2023

Svet se drastično menja pred našim očima, a ključno je pitanje da li ćemo biti spremni za buduće izazove. Jedini način da se istinski razumeju savremene globalne transformacije i njihovi uticaji jeste nekonvencionalno razmišljanje i kreativno pristupanje problemima. Časopis *European Journal of Transformation Studies* (izdavač *Europe Our House* iz Tbilisija u Gruziji, e-ISSN 2298-0997) je rezultat saradnje naučnika iz Centralne i Istočne Evrope i fokusira se na socijalna, kulturna, politička i ekonomska pitanja koja su važna za zajednicu i tiču se aktuelnih dešavanja. U poslednjem objavljenom broju, časopis sadrži tematski odeljak *Nauka i obrazovanje zarad održivog razvoja* (*Science and education for sustainable development*) koji obuhvata sedam članaka. Konstantna isprepletenost ekonomskih i socijalnih pitanja, uz očuvanje prirodnih resursa, negovanje zdravih navika i načina života, naglašava važnost kontinuirane edukacije za održivi razvoj. Ova tema postaje jedna od

najaktuelnijih na globalnom i lokalnom nivou, kao i na nivou pojedinaca.

Prvi rad pod naslovom *Femininity, consumptionism and illness* govori o velikom uticaju konzumerizma na individualni identitet, posebno kod žena. Identitet kao merilo pripadnosti pojedinca određenoj društvenoj grupi značajno utiče na ponašanje tog pojedinca. Iako se smatra osećajem pripadnosti, ima dublje efekte na život jedne osobe. Konzumerizam je faktor koji je doživeo ogromnu ekspanziju u 21. veku i predstavlja se kao ultimativna sreća. Ljudi teže boljim, lakšim i vizuelno privlačnijim proizvodima, želeći da idu u korak sa vremenom, prate aktuelne trendove i neprestano rade na samousavršavanju. Danas, konzumerizam je toliko 'napredovao' da se neki proizvodi kupuju samo zbog svog izgleda ili zbog društvenog statusa koje donose. Poseban uticaj ima na žene i na koncept ženstvenosti, gde se nameće kao dužnost da žena 'bude lepa', 'uvek doterana' i 'bez mana'.

Obaveza da budete lepi sve je prisutnija u propagandnim medijima i na društvenim mrežama. Autorka naglašava da se u društvu žene gledaju kroz prizmu sopstvenog tela, i to po njegovom izgledu, ne po sposobnosti delovanja. Procenjuje se, analizira i komentariše oblik, veličina, struktura tela i da li je ona usklađena sa standardima ženstvenosti koje su odredili muškarci. Snaga i spretnost tela, čak i zdravlje, potpuno se zanemaruju. Bitno je 'pakovanje' – kao kada u prodavnici kupujemo nešto u najlepšem pakovanju, ili biramo knjigu po koricama, ne obazirući se šta je unutra. Nakon procene i analize, nastupa prihvatanje i vrednovanje. Ukoliko žena ne ispunjava nametnute kriterijume, to joj može predstavljati pretnju u društvenom okruženju, može uticati na društveni status, dok se nedostatak privlačnosti može shvatiti kao nameran izbor. Proizvodi za očuvanje mladosti promovisu se na brojne načine, uključujući različite dijetе, tretmane, suplemente i hirurške intervencije. To nas navodi da uzimamo zdravo za gotovo činjenicu da svakim danom starimo. Težnja za mladošću i mladalačkom lepotoм pogađa žene više nego muškarce, koje se često trude da se prilagode standardima koje postavljaju televizija i društveni mediji. Pored navedenog, briga o izgledu postala je važna tema u kontekstu različitih bolesti, posebno raka. Sve češće se otvaraju namenski kozmetički saloni sa tretmanima za žene koje se bore protiv raka, a dostupna su i uputstva o tome kada i koja procedura se može obaviti. Takođe, sve je više specijalizovanih veb stranica i profila na društvenim mrežama koji pružaju savete ljudima tokom i posle hemoterapije kako da se osećaju i da izgledaju isto kao i pre tretmana. Ove veb stranice se fokusiraju na pokazivanje i opisivanje lepote žena bez obzira na bolest. Dakle, primećuje

se pritisak na žene u vidu konstantne izgradnje ženstvenosti, kao i pružanje podrške ženama sa dijagnozom raka nudeći im načine da izgledaju privlačno dok se bore protiv bolesti. Pozitivan efekat koji konzumerizam ostvaruje može se iskazati u situacijama kada se pojedinac suočava sa bolešću, posebno rakom. Cilj članka je da podigne svest i uvede u društveni diskurs negativne (društveni pritisak) i pozitivne (pomoć u slučaju bolesti – poboljšanje kvaliteta života) aspekte konzumerizma na žene.

Drugi rad, *SMETA standard as a tool to support sustainable development goal and food safety. A case study*, kroz različite metode istraživanja analizira suštinu SMETA standarda pri identifikaciji u kojoj meri odabrana organizacija lanca snabdevanja hranom, usaglašena sa zahtevima standarda, ispunjava ciljeve održivog razvoja i podržava sistemsko upravljanje bezbednošću hrane u praksi. SMETA (*Sedex Members Ethical Trade Audit*) jedan je od najvećih i najšire korišćenih formata etičke provere društvene odgovornosti u svetu. Preduzeća koriste SMETA da bi razumela i poboljšala uslove rada i ekološke performanse u svom poslovanju i lancu snabdevanja, kombinujući najbolje prakse u navedenim oblastima. Standardi održivosti postali su sastavni deo omogućavanja zelenog konzumerizma i promovisanja zelene ekonomije i rasta, predstavljajući obećavajući način upravljanja za promovisanje održive proizvodnje i potrošnje u globalnim lancima vrednosti. Kompanije koje su uključene u lanac masovnog snabdevanja hranom svojim operativnim aktivnostima izrazito negativno utiču na životnu sredinu. Zabrinjavajući podaci dobijeni su pri analizi emisije gasova. Dekarbonizacija Evrope mora biti hitno sprovedena, što uključuje i modernizaciju prehrambenih pogona. Negativni efekti mogu se dvojako izraziti:

industrija negativno utiče na životnu sredinu, dok se ti negativni efekti kroz životnu sredinu ispoljavaju na bezbednost i sigurnost hrane. Standardi koji su usmereni na upravljanje sistemima, i opštim i specifičnim (jedan od njih je i SMETA), olakšavaju organizacijama proces pri ispunjavanju većinu ciljeva održivog razvoja (SDG – *Sustainable Development Goals*). Postizanje usaglašenosti sa SMETA standardom zahteva procenu svih faza rada organizacije. U radu je analizirana organizacija koja pripada lancu snabdevanja hranom i koja je svoje funkcionisanje uskladila sa šesnaest od sedamnaest SDG-a. Dubljom analizom došlo se do rezultata da je pomoću SMETA standarda bilo omogućeno ispunjavanje čak trinaest ciljeva održivog razvoja organizacije. Implementacijom SMETA standarda promoviše se briga i poboljšanje pri upravljanju životnom sredinom, bezbednošću hrane i klimatskim promenama.

Treći rad bavi se analizom knjige *Eating animals* od Džonatana Safrana Fora (*Jonathan Safran Foer*). Životinjska ishrana je sada postala nezaobilazan deo socio-kulturne refleksije, prisutna u različitim vrstama tekstova, od novinarskih do akademskih istraživanja, posebno u diskursima izgrađenim oko ciljeva održivog razvoja, novih humanističkih nauka, veganskih studija ili antropocena. Knjiga je napisana tako da može pomoći pri odluci da li bi autorovo (pa i drugo) novorođeno dete trebalo ili ne bi trebalo da je jede meso. Današnja deca rođena su u svetu industrijalizovane hrane (poljoprivrednih i prerađivačkih proizvoda). Izbor da li jesti meso ili ne više se ne odnosi samo na pitanje ukusa. Pored negativnih efekata koje industrijalizovana hrana može da ima na zdravlje pojedinca, ona može imati negativne efekte i na floru i faunu, životnu sredinu i klimatske

promene. Takođe, u knjizi je napravljena analiza 'za i protiv' koja je pokazala da su štete od fabričkih farmi i prerađenog mesa veće od prednosti ukusa i sastojaka istog. Zaključak do kojeg autor dolazi jeste da je životinjska ishrana, naročito ona koja prolazi industrijske metode obrade (fabrička poljoprivreda, industrijski ribolov i slično) loša. Predlozi dati u knjizi imaju potencijal da inspirišu potragu za poboljšanjem društveno-političko-kulturnog sistema na individualnom nivou. Takođe, knjiga se uklapa u literaturu o održivom razvoju i donosi sadržaje koji se odnose i uklapaju u SDG i Agendu 2030.

Četvrti rad, *Energy transition in Slovakia – destiny in/and change*, prikazuje diskusiju o položaju Slovačke u procesu energetske tranzicije. Članak analizira glavne faktore koji doprinose energetske tranziciji u cilju postizanja energetske i klimatske ciljeva, sa fokusom na obnovljive izvore energije. Različiti uzroci poput tehnoloških, ekonomskih ili regulatornih, često ometaju proces punog prihvatanja energetske tranzicije. Rad analizira različite aspekte energetske tranzicije, kao što je trenutna geopolitička situacija koja donosi posebne izazove i prepreke, kao i njihovo bolje razumevanje. Energetska tranzicija predstavlja fundamentalni proces u evoluciji ljudskog društva koji pokreće tehnološke, ekonomske i društvene promene. Stvaranje energetske nezavisnosti postaje jedan od glavnih ciljeva energetske tranzicije. Cilj rada je da pruži pregled trenutnog stanja brzo rastuće literature na temu energetske tranzicije – energetska geopolitika, energetska pravda ili energetska demokratija i uz to prednosti, mane, mogućnosti i ograničenja energetske tranzicije. Zaključak rada naglašava da je za energetske tranzicije ključna uloga političkih izbora i stepen uključenosti vlade, a da budućnost energetske tranzicije

zavisi od uspešne implementacije održive energetske i klimatske politike, kao i političke i javne podrške.

Regional Considerations in the National Energy-Mix Transformation je peti rad i rad koji govori o transformaciji energetske miksa, na osnovu ekonomskih i društvenih aspekata. U radu se analizira situacija u kojoj se javno razmatraju mnoga ulaganja u elektroprivredu koja koristi nove energetske tehnologije, nepoznate široj javnosti – nuklearna energija i vetroelektrane na moru. Prvo je predstavljen sažet pregled literature o transformaciji energetske miksa i društvenim aspektima energetske tranzicije. Drugo, pokušava da se pokaže ekonomičnost izbora u vezi sa razvojem novih mogućih lokacija za priobalne vetroelektrane i u vezi sa potencijalnim povećanjem nuklearne energije. Na kraju, članak govori o višestrukim društvenim razmatranjima relevantnim za uspešnu energetske tranziciju. Dugoročne odluke su ključne u razmatranju i odnose se na važan uticaj na nacionalnu energetske bezbednost, kao i na konkurentnost nacionalne privrede. Pored navedenog, socijalna dimenzija je jako važna. Dosađajna iskustva govore da se uspešno primenjuju samo ona rešenja koja su prihvatljiva od strane javnosti i za koja je javnost spremna da plati. Javno mnjenje poslednjih godina znatno je promenilo svoje stavove i svest o klimatskim pretnjama, životnoj sredini i uticaju zelenih energetske izvora. Energetska pitanja, transformacija energetske miksa i smanjenje zavisnosti od uglja postali su svakodnevna tema u javnoj debati. Velika većina stanovništva ima pozitivne stavove po pitanju napuštanja energije zasnovane na uglju. Analiza pokazuje da negativne *eksternalije* poput pogoršanja zdravlja zbog zagađenja vazduha izazvanog sagorevanjem fosilnih goriva,

treba uzeti u obzir pri odlučivanju o kombinovanju izvora energije. Kao i u slučaju prethodnog rada koji se bavi energetske tranzicijom, rat u Ukrajini i njegove posledice utiču na proces transformacije energetske miksa. Svetsko energetske tržište i energetske bezbednost stavljeni su pred velike izazove usled burnih geopolitičkih dešavanja. Strategija energetske transformacije EU predviđa usklađenost između ekoloških, ekonomskih i društvenih ciljeva. Iz tog razloga, posebna pažnja mora biti usmerena na suzbijanje energetske siromaštva kako najsiromašniji ne bi snosili troškove transformacije. Pored cene, socijalne kalkulacije odnose se i na zdravstvena i politička pitanja. Nema sumnje da će društvena podrška za uspeh transformacije zavisi od dobre komunikacije i finansijske podrške tranziciji.

Šesti rad, *The Mobility Choices in Poland is There a Chance to Transition From Owned Cars to a Shared Ones?*, daje inovativan pristup štednji energije, zaštiti životne sredine i poboljšanju kvaliteta života stanovnika. Rad ispituje da li postoji potencijal za prelazak sa vlasništva automobila na zajedničko korišćenje u velikim gradovima kako bi se ostvarili ciljevi održive mobilnosti. Automobili proizvode *eksternalije* koje narušavaju kvalitet života, posebno u urbanim područjima. Pokreću se razni nacionalni projekti i projekti finansirani od strane EU koji se posvećuju poboljšanju održive mobilnosti i podizanju ekološke prihvatljivosti transporta. Istraživanje u radu bavi se odgovorom na pitanje da li postoji šansa za prelazak iz društva orijentisanog na automobile u društvo koje daje prioritet održivoj mobilnosti. U onim sredinama u kojima je javni prevoz nepostojeći ili je u lošem stanju, mobilnost je uglavnom zasnovana na automobilima. Takođe, u velikim gradovima je velika

zastupljenost mobilnosti automobilima što ugrožava zdravlje njegovih stanovnika. U malim i srednjim gradovima situacija je malo bolja, ali nedovoljno, jer je fokus i dalje na prevozu automobilima. U ovim oblastima, osećaju se manji negativni efekti transporta u pogledu zagađenja vazduha. Ipak, pored svega navedenog, broj automobila na 1000 stanovnika najveći je u Centralnoj i Istočnoj Evropi i konstantno raste. Prema Evropskom indeksu kvaliteta vazduha koji obezbeđuje Evropska agencija za životnu sredinu, kvalitet vazduha u tim gradovima je loš ili veoma loš, posebno u „špicu“ svakog dana, čak i leti. Prema analizi sprovedenoj u radu, stanovnici velikih gradova otvoreni su da koriste alternativna rešenja, ali nisu voljni da odustanu od korišćenja automobila kao glavnog prevoza. Ispitanici prepoznaju probleme zagađenja i njegov uticaj na životnu sredinu, i spremni su da promene svoje navike ka održivijem korišćenju automobila – deljenju automobila. Međutim, nisu voljni da napuste vlasništvo nad automobilima. Prepoznaju i koristi *carpooling*-a i u ekonomskom i u ekološkom smislu. Zaključak rada pokazuje mogućnost primene obrasca održive mobilnosti i zajedničke mikromobilnosti. Evropska komisija ulaže velike napore u promociju održive mobilnosti – bicikle, e-skutere i trotinete, dok istovremeno stvara okvire za multimodalne obrasce mobilnosti.

Sedmi i poslednji rad, pod nazivom *e-Culture for all: an Initiative to Broaden Horizons. Creating Convergences out of a Fragmented Global Scenario*, rezimira ključne tačke u oblasti e-kulture kako bi angažovao publiku u podizanju svesti o aktuelnim pitanjima – klimatske promene, životna sredina, društvena asimetrija i mnoga druga. Sve više se sprovode različiti projekti i inicijative sa ciljem

negovanja svesti o održivom razvoju i održivoj budućnosti, sa akcentom na informisanje i edukaciju. Živimo u vremenu koji prethodi da radikalno preoblikuje suštinu ljudskog postojanja. Od čovečanstva se očekuje potpuna kulturna transformacija. Povećava se potreba za zajedničkim kreiranjem (ko-kreiranjem), očuvanjem i umnožavanjem ko-kreativnih prostora e-kulture kako bi se podstakla nova svest čovečanstva. Predatorske navike, oličene globalizmom, obeležavaju današnje društvo i predstavljaju promenu koju je potrebno izvršiti u pozitivnom smeru. Postoje razne e-inicijative koje za cilj imaju stvaranje, obnavljanje i edukaciju e-kulture, sa posebnim fokusom na teme klimatske krize. Ove inicijative uključuju analizu problema i zajedničko kreiranje globalnih rešenja. Ljudsko obogaćivanje u e-kulturi neophodno je za razumevanje globalnih transformacionih procesa. E-kultura je od velikog značaja za prosvetne radnike i ljude iz kulturnog menadžmenta. Iz tog razloga, obuka sadašnjih i budućih prosvetnih radnika treba da bude snažno orijentisana na kulturno obrazovanje i obrazovnu kulturu u multidisciplinarnim procesima ko-kreativnog osnaživanja. Obrazovanje nastavnika u svojoj obrazovnoj i kulturnoj ulozi, potrebno je da se zasniva na prirodi digitalnog humanizma, programu koji pridaje veći emocionalni značaj digitalnim medijima kroz umetnost, nauku i tehnologiju. Takav pristup ima mnogo prednosti za transformaciju koja predviđa održivu budućnost. U zaključku, članak naglašava vrednost obrazovanja budućih nastavnika kao kamena temeljca za oblikovanje i transformaciju društva. Ovo obrazovanje postaje katalizator za stvaranje kognitivne konvergenije sposobne da podigne svest o kreativnim ljudskim kapacitetima potrebnim za izgradnju održive budućnosti, zajedno sa snažnom strategijom obuke u digitalnim

humanističkim naukama za rešavanje različitih kriza, sadašnjih ili budućih.

Sumirajući navedene radove moguće je izvesti jedan zaključak koji može obuhvatiti sve analizirane sfere. Ostvarivanje ciljeva Agende 2030 predstavljalo bi značajnu prekretnicu u ljudskoj istoriji, sa milionima ljudi izvučenih iz siromaštva, napretkom u obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, rodnoj ravnopravnosti i održivosti životne sredine. Takođe, ojačala bi se važnost međunarodne saradnje u rešavanju složenih globalnih izazova, podstakla bi se kontinuirana saradnja između država, međunarodnih organizacija i kompanija.

Završetak Agende 2030 predstavljaće odraz kolektivnog napora ka stvaranju održivijeg, pravednijeg i prosperitetnijeg sveta.

Dimitrije Teodosić¹

¹ *University of Belgrade – Faculty of Geography, Studentski trg 3, 11000 Belgrade, Serbia*

Correspondence:

Dimitrije Teodosić,
University of Belgrade – Faculty of Geography,
Belgrade, Serbia

Email:

teodosic.dimitrije@gmail.com

How to cite: Teodosić, D. (2024). Thematic section: Science and education for sustainable development. *European journal of transformation studies*, 11(1), 2023. *Stanovništvo*, 62(2), 353–358. <https://doi.org/10.59954/stnv.633>

<https://doi.org/10.59954/stnv.633>